

TỪ ĐẠI HỘI THỐNG KÊ THẾ GIỚI LẦN THỨ 60 ĐẾN NHỮNG ĐỀ XUẤT PHÁT TRIỂN THỐNG KÊ VIỆT NAM

Nguyễn Văn Liệu*

Toàn cảnh Đại hội Thống kê Thế giới lần thứ 60 tổ chức từ ngày 26-31/7/2015 tại Brazil

Ngày 26/7/2015, tại Rio de Janeiro, Brazil Đại hội Thống kê Thế giới (WSC) lần thứ 60 chính thức khai mạc. Mục đích của Đại hội nhằm thúc đẩy và phổ biến các nghiên cứu tiên tiến, các ứng dụng thực hành tốt nhất trong tất cả các lĩnh vực thống kê, các vấn đề phát triển mới nổi với những thách thức và cơ hội; thảo luận về các vấn đề xã hội trọng điểm, nơi thống kê đóng một vai trò then

Định kỳ hai năm, Viện Thống kê Quốc tế (ISI) và các Hiệp hội thành viên¹ tổ chức Đại hội Thống kê Thế giới. Năm 2015, ISI tổ chức Đại hội Thống kê Thế giới (WSC) lần thứ 60 tại Rio de Janeiro, Brazil từ ngày 26-31/7/2015 với sự tham gia của hơn 1200 đại biểu đến từ 135 quốc gia và vùng lãnh thổ, trong đó có Việt Nam. Đại hội Thống kê Thế giới bao gồm những chủ đề gì, tác động như thế nào đến sự thay đổi của thống kê thế giới nói chung và thống kê Việt Nam? Quý vị độc giả quan tâm đến công tác thống kê sẽ được tiếp cận với những chủ đề hoạt động trong khuôn khổ Đại hội qua báo cáo của Đoàn Việt Nam tham dự Đại hội.

chốt. Đại hội là nơi tụ hội của các nhà thống kê ở cơ quan thống kê quốc gia của các nước, các tổ chức quốc tế, các nhà nghiên cứu, giảng dạy ở trường đại học và viện nghiên cứu, các biên tập viên ở một số tạp chí khoa học nổi tiếng, các nhà phân tích kinh tế, trong đó có ngài Hal Varian, Kinh tế trưởng của Google.

* Phó Tổng cục trưởng Tổng cục Thống kê

** Viện Thống kê Quốc tế (ISI) có 7 hiệp hội trực thuộc, bao gồm: Hiệp hội Quốc tế về Thống kê Chính thức (IAOS); Hiệp hội Quốc tế về Thống kê Kinh tế (ISBIS); Hiệp hội Quốc tế của các Điều tra viên Thống kê (IASS); Hiệp hội Quốc tế về Tin học hóa Thống kê (IASC); Hiệp hội Quốc tế về Thống kê Môi trường (TIES); Hiệp hội Quốc tế về Đào tạo Thống kê (IASE); Hiệp hội Bernoulli về Thống kê toán và Xác suất (BS).

Chương trình nghị sự của Đại hội chia thành 2 phần chính: Chương trình khoa học (scientific program) và các buổi họp của ban điều hành ISI và các Hiệp hội trực thuộc (administrative meeting). Chương trình khoa học của Đại hội bao gồm 250 phiên họp chuyên đề về thống kê với hơn 850 diễn giả và các nhà bình luận, trong đó có bài trình bày quan trọng của ngài Hal Varian, Kinh tế trưởng của Google (theo chương trình do Chủ tịch ISI mời). Bên cạnh các phiên họp chuyên đề nói trên, có khoảng 400 tài liệu, bài viết được phổ biến tại Đại hội dưới hình thức đưa lên trang web của Đại hội (contributed paper) hoặc đăng áp phích (poster sessions).

Các buổi họp của Ban điều hành ISI và các Hiệp hội trực thuộc (administrative meeting) gồm các cuộc họp nội bộ, đề cử và bầu cử các chức danh trong Ban điều hành, thảo luận bàn tròn trong các bữa ăn trưa, các khóa đào tạo ngắn ngày, các cuộc họp vệ tinh, trao các giải thưởng cho các cá nhân đạt thành tích cao trong các hoạt động của ISI (trong đó có giải thưởng cho các nhà thống kê trẻ). Tại Đại hội, các bài trình bày, tài liệu, bài viết rất đa dạng, trải rộng từ khoa học thống kê (toán thống kê, suy luận thống kê, thống kê ứng dụng), thống kê chính thức (thống kê nhà nước) đến đào tạo thống kê,... Những chủ đề chính được quan tâm nhiều trong Đại hội bao gồm:

(1) Điều tra mẫu và tổng điều tra thống kê, bao gồm: Tổng kết tổng điều tra dân số và nhà ở chu kỳ 2010; tổng điều tra trong bối cảnh công nghệ thay đổi; Chọn mẫu điều tra: Quá khứ, hiện tại và định hướng tương lai; lấy mẫu không gian: kết hợp các thông tin phụ trợ và đa mục tiêu; ước lượng số liệu cho đơn vị hành chính cấp cơ sở/khu vực địa lý nhỏ; dàn

mẫu và vấn đề sai số phi mẫu trong điều tra Internet; những tiến bộ mới trong việc tiếp cận mẫu phức tạp; phương pháp lấy mẫu lại trong thống kê...

(2) Phân tích dữ liệu và dữ liệu lớn (big data): Chủ đề này bao gồm một số báo cáo chính: Sự phức tạp của thuật toán thống kê phù hợp đối với phân tích dữ liệu lớn không chuẩn; Cơ chế thống kê đối với dữ liệu lớn; thách thức và cơ hội đối với phân tích không gian với dữ liệu lớn; thống kê đối với dữ liệu không gian quy mô lớn; dữ liệu lớn và thống kê chính thức – thách thức của dữ liệu lớn đối với hệ thống thống kê quốc gia; phân tích các khối dữ liệu đối với dữ liệu lớn; mô hình hóa và phân tích khám phá các dữ liệu; các cơ quan thống kê quốc gia có thể tận dụng nguồn dữ liệu mới và phương thức thu thập như thế nào; suy luận dữ liệu lớn và mô hình cho thống kê chính thức, với ứng dụng của phân tích hình ảnh vệ tinh; thách thức với dữ liệu lớn: các vấn đề sử dụng máy điện toán và thống kê; phân tích dữ liệu lớn – kinh nghiệm và quan điểm về giáo dục và đào tạo tài năng...

(3) Tăng cường năng lực thống kê quốc gia: Chủ đề này bao gồm các báo cáo: Xếp hạng các cơ quan thống kê dựa vào dữ liệu điều tra mẫu; vai trò của cơ quan thống kê trong tin cậy; làm thế nào để cải thiện việc sản xuất số liệu thống kê của cơ quan thống kê quốc gia và hệ thống thống kê quốc gia? Câu trả lời từ quan điểm quản lý công; những tiến bộ trong kiểm soát quá trình thống kê; hướng hiện đại hóa quá trình thống kê; Quản trị và đổi mới/Hệ thống đảm bảo chất lượng thống kê; làm thế nào để cơ quan thống kê quốc gia có thể tận dụng lợi thế từ nguồn dữ liệu và phương pháp thu thập mới; Hiện đại hóa cơ quan thống kê...

(4) Thống kê nông nghiệp và môi trường: Chủ đề này bao gồm các báo cáo: Đo lường tiến bộ, phát triển bền vững và an sinh xã hội trong trụ cột môi trường 2015; đo lường sự tương tác giữa nông nghiệp với môi trường; đổi mới phương pháp luận tổng điều tra nông nghiệp cho phù hợp và hiệu quả hơn; tiến bộ về phương pháp ước lượng đối với thống kê nông nghiệp; báo cáo của Liên hợp quốc về biến đổi khí hậu; tính ngẫu nhiên ảnh hưởng đến mô hình dữ liệu tài nguyên và môi trường...

(5) Giáo dục và phổ biến thống kê: Chủ đề này bao gồm một số báo cáo chính: Cách tiếp cận đúng để tìm hiểu số liệu thống kê? Hiệp hội Thống kê Brazil: đóng góp cho giáo dục và phổ biến thống kê ở Brazil; Đạo đức thống kê; dữ liệu mở, xã hội dân sự và giám sát tiến bộ xã hội: Thách thức đối với giáo dục thống kê; kiến thức thống kê đối với các nhà ra quyết định; đạo đức trong giảng dạy và thực hành thống kê: bài học từ cuộc sống thực tế với các tình huống khó xử về đạo đức, Phần mềm Apps và nguồn đào tạo trực tuyến cho thống kê nhà nước...

Ngoài các phiên họp chính thức, Đoàn công tác của Tổng cục Thống kê đã có những hoạt động, thảo luận bên lề cuộc họp như bàn về hợp tác giữa TCTK với các tổ chức quốc tế hoặc cơ quan thống kê quốc gia, chia sẻ kinh nghiệm về tổng điều tra ở các nước và các tổ chức quốc tế, kinh nghiệm áp dụng công nghệ thông tin vào công tác thống kê...

Một số nhận xét và kết luận:

1. Nguy cơ tụt hậu của thống kê nước ta. Một số lĩnh vực tuy đã được thực hiện hoặc thử nghiệm tại Tổng cục Thống kê nhưng kết quả còn hạn chế, chưa đáp ứng yêu cầu như: sử dụng dữ liệu hành chính cho công tác thống

kê; CSDL đặc tả (metadata) dùng chung trong điều tra, báo cáo thống kê; dàn mẫu chủ điều tra thống kê; quản lý chất lượng thống kê; điều tra thống kê trực tuyến hoặc bằng thiết bị điện tử cầm tay (tablet), sử dụng hệ thống thông tin địa lý trong hoạt động thống kê,... Một số lĩnh vực rất mới như dữ liệu lớn, dữ liệu mở trong hoạt động thống kê hoặc một số kỹ thuật trong ước lượng, suy rộng thống kê chưa được nghiên cứu, triển khai.

2. Đang có sự chuyển dịch lớn về phương thức tiến hành thu thập thông tin từ truyền thống sang hiện đại. Tổng hợp chung Chương trình thế giới về Tổng điều tra dân số và nhà ở chu kỳ 2005 - 2014 cho thấy sử dụng điều tra viên phỏng vấn trực tiếp vẫn là phương thức phổ biến nhất (85% của 105 quốc gia có trả lời). Tuy nhiên, nhiều quốc gia đã nghiên cứu, các cách thức thay thế khác, một số quốc gia (10%) chuyển sang phương thức sử dụng các hệ thống đăng ký hành chính/cơ sở dữ liệu. Báo cáo của Thống kê Úc cho thấy nước này đang lập kế hoạch 65% số hộ được thu thập bằng phiếu trực tuyến trong Tổng điều tra dân số và nhà ở năm 2016; Thống kê Brazil đã tổ chức thành công việc sử dụng thiết bị điện tử cầm tay trong Tổng điều tra dân số và nhà ở năm 2010. Có thể nói việc áp dụng đa phương thức đang trở thành một xu hướng đáng ghi nhận và Việt Nam cần quan tâm nghiên cứu để có thể áp dụng cho các cuộc điều tra, tổng điều tra thống kê.

Tuy nhiên, Cơ quan Thống kê Liên hợp quốc (UNSD) cũng khuyến cáo các quốc gia cần xem xét kỹ khi muốn áp dụng những phương pháp điều tra mới.

Đó là cần xem xét kỹ lưỡng những vi phạm có thể đối với 5 đặc trưng cơ bản của

một cuộc tổng điều tra dân số và nhà ở¹ mà các nguồn dữ liệu hoặc phương thức thu thập thông tin khác có thể tác động lên việc tổ chức cuộc tổng điều tra.

3. Nghiên cứu, sử dụng dữ liệu lớn và dữ liệu mở vào trong hoạt động thống kê nhà nước tiếp tục là mối quan tâm lớn của cộng đồng thống kê thế giới. Một số báo cáo tập trung vào xử lý các kỹ thuật điều tra chọn mẫu trên mạng Internet (Internet survey); ước lượng, suy rộng từ các nguồn dữ liệu của các hãng bán lẻ (Wall mart, Target,...), từ thanh toán thẻ tín dụng (Master, Visa...) vào việc biên soạn một số chỉ tiêu thống kê.

4. Xây dựng cơ sở dữ liệu đặc tả (metadata) cho hoạt động thống kê là một xu hướng phát triển của một cơ quan thống kê hiện đại. Một số báo cáo thể hiện tầm quan trọng của việc xây dựng hệ cơ sở dữ liệu đặc tả vào các bước của quy trình thu thập, tổng hợp, phổ biến và lưu trữ thông tin thống kê.

5. Tích hợp thông tin thống kê với hệ thống thông tin địa lý được sử dụng rộng rãi trong hoạt động thống kê ở nhiều nước, mang lại hiệu quả trong tổ chức điều tra và phổ biến thông tin thống kê.

6. Ước lượng khu vực địa lý nhỏ/hành chính cấp cơ sở² là một trong những kỹ thuật thống kê được nhiều nước áp dụng nhằm nâng cao tính hiệu quả ở một số lĩnh vực thống kê.

7. Sử dụng các công cụ thống kê trong quản lý chất lượng của cơ quan thống kê quốc

¹ Năm thuộc tính đặc trưng của các cuộc tổng điều tra dân số và nhà ở được thừa nhận rộng rãi trên phạm vi toàn cầu là: (1) Thống kê/đo đếm từng cá nhân; (2) Toàn diện trong một lãnh thổ được xác định; (3) Tiến hành đồng thời; (4) Theo một chu kỳ nhất định; và (5) Cho phép tính toán số liệu theo đơn vị hành chính nhỏ nhất.

² Small area estimation

gia được nhiều nước có nền thống kê tiên tiến thực hiện. Một số báo cáo trình bày việc áp dụng Mô hình chung về Quy trình Nghiệp vụ Thống kê³, Qui tắc thực hành⁴ hoặc Quản lý Chất lượng Tổng thể⁵ vào hoạt động thống kê tại cơ quan thống kê quốc gia.

8. Đào tạo thống kê được quan tâm ở mọi bậc giáo dục và với khuynh hướng ngày càng tăng của việc áp dụng công nghệ hiện đại hỗ trợ cho hoạt động đào tạo. Một số bài trình bày kinh nghiệm đào tạo thống kê ở một số quốc gia phát triển như Hoa Kỳ, Canada,... không chỉ ở các bậc trung học, cao đẳng chuyên nghiệp trở lên mà ngay cả ở bậc giáo dục phổ thông. Một số quốc gia đã phát triển phần mềm đào tạo trực tuyến thống kê miễn phí trên mạng Internet, như Chương trình Apps của Đại học Plymouth, New Zealand (theo địa chỉ:

<http://iase-web.org/islp/Resources.php?p=Apps>.

Chi tiết xem bài viết "Một số nét tổng quát Chương trình thế giới về Tổng điều tra dân số và nhà ở (2005-2014)" trong số này, các bài tập đào tạo trực tuyến⁶ phân tích số liệu dân số của IPUM, Đại học Minnesota, Hoa Kỳ (theo địa chỉ: www.pop.umn.edu/data-user-resources/data-support). Tuy nhiên, hạn chế là không có phiên bản tiếng Việt.

9. Chỉ dẫn thực hiện các nguyên tắc cơ bản của thống kê nhà nước của Liên hợp quốc tiếp tục được khuyến khích vận dụng ở các cơ quan thống kê quốc gia. Liên hợp quốc đã biên soạn và xin ý kiến đóng góp về cuốn tài liệu Chỉ dẫn Thực hiện các Nguyên tắc Cơ bản của

³ Generic Statistical Business Process Model

⁴ Code of Practice

⁵ Total Quality Management

⁶ Online tutorial excersices

Thống kê Nhà nước⁷ (phiên bản tháng 01/2015), trong đó tập trung vào 2 phần: (i) chỉ dẫn thực hiện các nguyên tắc cơ bản và (ii) chỉ dẫn thực hiện cách thức để bảo đảm nguyên tắc độc lập trong thống kê, bao gồm độc lập về khoa học thống kê (scientific independence), độc lập về chuyên môn, nghiệp vụ thống kê (professional independence) và độc lập về tổ chức (institutional independence). Các chỉ dẫn đều có minh họa từ kinh nghiệm thực tế của một số quốc gia.

Để khắc phục cơ bản những hạn chế và nguy cơ nói trên, chúng tôi đề xuất những vấn đề sau:

Một là, Tổng cục Thống kê cần đẩy mạnh sử dụng dữ liệu hành chính, đặc biệt là các cơ sở dữ liệu/hệ thống đăng ký của ngành thuế, hải quan, công an, tư pháp, y tế... vào hoạt động thống kê. Về vấn đề này, trong thời gian tới, chúng tôi kiến nghị hai nội dung:

(1) Đề nghị Bộ trưởng quan tâm chỉ đạo việc xây dựng Cơ sở dữ liệu quốc gia về thống kê tổng hợp về dân số để cùng với Cơ sở dữ liệu quốc gia về dân cư hình thành hệ thống thông tin quốc gia về dân cư, dân số để phục vụ tổng điều tra dân số và nhà ở năm 2019 cũng như một số cuộc điều tra liên quan đến lĩnh vực dân số, lao động, việc làm và hộ dân cư.

(2) Đề nghị Bộ trưởng cho phép Tổng cục Thống kê lập dự án kết nối, chia sẻ với cơ sở dữ liệu của Tổng cục Thuế, Bộ Tài chính để phục vụ việc biên soạn một số chỉ tiêu thuộc hệ thống chỉ tiêu thống kê quốc gia, biên soạn một số chỉ tiêu để lập báo cáo kinh tế - xã hội tháng, quý năm và làm dàn chọn mẫu trong

các cuộc điều tra liên quan đến doanh nghiệp và hộ cá thể.

Hai là, Tổng cục Thống kê cần đẩy mạnh việc áp dụng công nghệ hiện đại vào thu thập thông tin, trong đó cần chỉ đạo quyết liệt và hiệu quả hơn đối với một số lĩnh vực quan trọng, bao gồm: xây dựng cơ sở dữ liệu đặc tả (CSDL metadata) dùng chung trong điều tra, báo cáo thống kê và tổng hợp, phổ biến thông tin thống kê; áp dụng phiếu điều tra trực tuyến (web-form) vào điều tra doanh nghiệp, phiếu điều tra điện tử (e-form) trên thiết bị điện tử cầm tay (tablet) vào điều tra giá, điều tra lao động việc làm; áp dụng hệ thống thông tin địa lý (geospatial information/GIS) vào thu thập thông tin và biên soạn, phổ biến thông tin thống kê của một số cuộc tổng điều tra và điều tra thống kê.

Để làm được điều này, đề nghị Bộ trưởng cho phép Tổng cục Thống kê thiết lập một dự án đầu tư mua sắm thiết bị điện tử cầm tay (tablet) vào điều tra giá, điều tra lao động việc làm hàng tháng, tiến tới áp dụng cho nhiều cuộc điều tra thống kê khác (loại có phiếu ngăn gợn).

Ba là, Đề nghị Tổng cục giao Viện Khoa học Thống kê chủ trì, phối hợp với các Vụ nghiệp vụ nghiên cứu và vận dụng kỹ thuật ước lượng khu vực địa lý nhỏ/hành chính cấp cơ sở vào việc biên soạn số liệu thống kê.

Bốn là, Đề nghị Tổng cục giao Vụ Phương pháp chế độ Thống kê và Công nghệ thông tin nghiên cứu, vận dụng tài liệu Chỉ dẫn Thực hiện các Nguyên tắc Cơ bản của Thống kê Nhà nước (phiên bản tháng 01/2015) vào biên soạn dự thảo Luật Thống kê (sửa đổi).

Năm là, Đề nghị Tổng cục giao Viện Khoa học Thống kê chủ trì phối hợp các đơn vị

⁷ Implementation Guidelines of Fundamental Principles of Official Statistics

liên quan nghiên cứu, tìm hiểu về dữ liệu lớn và dữ liệu mở để có đề xuất nội dung, phạm vi, lộ trình sử dụng các nguồn dữ liệu này phục vụ công tác thống kê khi điều kiện kinh tế - xã hội ở nước ta cho phép.

Sáu là, Đề nghị Tổng cục giao Vụ Phương pháp chế độ Thống kê và Công nghệ thông tin chủ trì, phối hợp Trung tâm Tin học Thống kê khu vực I, Vụ Thống kê Tổng hợp và Trung tâm Tư liệu và Dịch vụ Thống kê nghiên cứu, vận dụng hệ thống thông tin địa lý vào tổng hợp và phổ biến thông tin thống kê của một số chỉ tiêu thống kê trong Niên giám thống kê hàng năm để đưa lên Trang thông tin điện tử của Tổng cục. Trên cơ sở đó có kế hoạch đẩy mạnh áp dụng kỹ thuật này ở các

ngành vụ thống kê chuyên ngành.

Bảy là, Đề nghị Tổng cục giao Vụ Thống kê nước ngoài và Hợp tác quốc tế liên hệ với Cơ quan Thống kê Trung ương Palectin để bàn việc hợp tác song phương giữa hai cơ quan thống kê.

Tám là, Đề nghị Tổng cục giao Vụ Thống kê Nông, Lâm nghiệp và Thủy sản làm việc với Văn phòng FAO tại Hà Nội về việc hỗ trợ kỹ thuật trong Tổng điều tra nông thôn, nông nghiệp và thủy sản năm 2016

Chín là, Đề nghị Tổng cục tham khảo kinh nghiệm của New Zealand xây dựng các phần mềm đào tạo thống kê trực tuyến để thí điểm tại Tổng cục.

